ISBN 978-83-927768-0-2

Felicja Jałosińska
Jacek Nawrocki

JASIELSKIE POMNIKI I OBELISKI

Wydawca
Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego
przy wsparciu finansowym Urzêdu Miasta Jas³a

Jas³o 2009 r.

KONSULTACJA HISTORYCZNA:
Wies³aw Hap

KOREKTA:
Józef Bosak

PROJEKT OK£ADKI
i OPRACOWANIE GRAFICZNE:
Felicja Ja³osiñska
Dariusz Koœ

REDAKCJA TECHNICZNA:
Felicja Ja³osiñska

© Copyright by:
Stowarzyszenie Miłośników Jasła i Regionu Jasielskiego
ul. Kołłątaja 1, 38-200 Jasło

Redakcja serdecznie dziêkuje
za wsparcie finansowe Sponsorom:
“AES” S.A. Grupa SBS
MPM - Sieæ Jasielskich Sklepów
Przedsiêbiorstwo Robót Drogowo-Mostowych Sp. z o.o.
Urz¹d Miasta Jas³a

SKŁAD KOMPUTEROWY:
Dariusz Koś
DRUK:
Drukarnia “Jasło” Kosiba SpJ., ul. Kasprowicza 6
Nakład: 400 egz.

ISBN 978-83-927768-0-2

Ale nie depczcie przesz³oœci o³tarzy
Choæ macie sami doskonalsze wznieœæ
Na nich siê jeszcze œwiêty ogieñ ¿arzy
I wy winniœcie im czeœæ

Adam Asnyk
“Do m³odych”

POMNIK TADEUSZA KOŒCIUSZKI

Od 1899 roku ozdob¹ Parku Miejskiego w Ja¢le jest pomnik Tadeusza Ko¢ciuszki, bohatera narodowego, przywódcy powstania z 1794 roku. Jest to jeden z pierwszych galicyjskich pomników wystawionych na cze¢æ Naczelnika Tadeusza Ko¢ciuszki i najstarszy z zachowanych w oryginalnej formie.

Pos¹g zosta³ wykonany z wapienia piñczowskiego przez lwowskiego artystê Tadeusza B³otnickiego w 1879 roku. Za swoj¹ pracê Tadeusz B³otnicki otrzyma³ 1584 z³ote reñskie i 77 centy. Natomiast ogólny koszt przedsiêwziêcia wyniós³ 1992 z³ote reñskie i 33 centy. Inicjatorem przedsiêwziêcia by³ Komitet dla Upiêkszania Miasta Jas³a i jego prezes Roman Adamski. Uzyskane przez komitet fundusze pokry³y koszt wzniesienia pomnika, znaleŸli siê równie¿ ludzie, którzy zaoferowali bezinteresown¹ pomoc w pracach zwi¹zanych ze wzniesieniem i utrzymaniem pomnika. Miêdzy innymi Romuald Palch zobowi¹za³ siê do sporz¹dzenia drewnianej os³ony zabezpieczaj¹cej pomnik w okresie zimowym.

Uroczyste ods³oniêcie pomnika nast¹pi³o 3 wrze¢nia 1899 roku (nie wiadomo co dzia³o siê z figur¹ przez dwadzie¢cia lat od jej powstania). Na pocz¹tku XX wieku pomnik zosta³ otoczony ogrodzeniem z³o¿onym z o¢miu s³upków wykonanych z czerwonego piaskowca, po³¹czonych metalowym ³añcuchem. Jak wynika z napisu umieszczonego w dolnej czê¢ci jednego ze s³upków wykonawc¹ ogrodzenia by³ Józef Sroczyñski.

Posta¢ Ko¢ciuszki ma wysoko¢æ 190 cm. Naczelnik ubrany jest w ch³opsk¹ sukmanê. Praw¹ rêk¹ obejmuje g³owniê szabli. Figura stoi na cokole wykonanym z piaskowca o wysoko¢ci 285 cm. Na cokole zosta³ umieszczony napis:

"BOHATEROWI
W STULETNIŸ ROCZNICÊ"

Pomnik Tadeusza Koœciuszki - wygl¹d pierwotny
(fot. J. Salamon z arch. MRJ)

Pomnik Tadeusza Koœciuszki szczêœliwie przetrwa³ II wojnê œwiatow¹ i nie podzieli³ losu Jas³a zniszczonego przez Niemców w 1944 roku.

Obiekt by³ trzykrotnie konserwowany. Data pierwszej konserwacji nie jest znana. Druga renowacja mia³a miejsce w latach 1982 - 1983. RzeŸbê Koœciuszki zdemontowano i przewieziono do pracowni w Rzeszowie, gdzie j¹ oczyszczono i uzupe³niono ubytki. Prace wykona³ zespó³ Pracowni

Konserwacji Zabytków O/Rzeszów pod kierunkiem Stanis³awa Sucha i Romana Dawidziaka. Po tej renowacji rzeŸba otrzyma³a drewniane zadaszenie, zak³adane na sezon zimowy. Ostatnia renowacja mia³a miejsce w latach 2003 - 2004. W pierwszym etapie (sierpieñ - paŸdziernik 2003r.) ponownie oczyszczono rzeŸbê, uzupe³niono ubytki, zrekonstruowano szablê, oczyszczono i zabezpieczono litery. W drugim etapie prac (maj - lipiec 2004r.) wyremontowane zosta³o ogrodzenie. Ca³oœci¹ prac kierowa³ konserwator - Przemys³aw Michalski.

(fot. H. Syzdek - 2008)

Literatura:

1. *Studia z dziejów Jas³a i powiatu jasielskiego / pod red. Józefa Garbacika, - Warszawa: Pañstwowe Wydawnictwo Naukowe 1964, s. 461.*
2. *Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. red. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 11.*
3. *Rozwój przestrzenny miast galicyjskich po³o¿onych miêdzy Dunajcem a Sanem w okresie autonomii galicyjskiej: materia³y z sesji, Jas³o 23 - 24 kwietnia 1999 / pod red. Zbigniewa Beiersdorfa i Andrzeja Laskowskiego. Jas³o; Rzeszów: Regionalny Oœrodek Studiów i Ochrony Œrodowiska Kulturowego, 2001. s. 224, 249.*
4. *Zdzis³aw Œwistak, W krêgu zabytków Jas³a / Zdzis³aw Œwistak. - Jas³o: Zdzis³aw Œwistak, 2003, s. 162 - 163.*
5. *Felicja Ja³osiñska, - Kalendarium dziejów Jas³a od 1701 do 1900 roku / wybra³a i opracowa³a Felicja Ja³osiñska. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego: Jasielski Dom Kultury, 2005, s. 53.*
6. *Jas³o na prze³omie II i III tysi¹clecia, pod red. Wies³awa Hapa i Zdzis³awa Œwistaka. - Jas³o: Zdzis³aw Œwistak, 2006, s. 112 - 113.*
7. *Felicja Ja³osiñska, - Jas³o Kalendarium od 2001 do 2005 roku / opracowa³a Felicja Ja³osiñska, Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, Jas³o, 2008, s. 73, 110.*
8. *Wies³aw Hap, Przewodnik po Jaœle i JasielszczyŸnie. Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 2007, s. 37.*

• ród³a:

1. *Karta ewidencyjna - miejsca pamiêci narodowej - UM Jas³o.*
2. *Dokumentacja konserwatorska, oprac. kons. Przemys³aw Michalski, Krosno - listopad 2004 r.*
3. *Jas³o - studium historyczno urbanistyczne centralnej czêœci miasta. Oprac. Barbara Bosak, Antoni Bosak, Krosno 1997, Maszynopis z UM Jas³a, s. 38.*
4. *Podkarpacie nr 38 z 26 IX 1999 r., oprac. Andrzej Laskowski.*
5. *Region Jasielski nr 2 (62) 2007 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 16.*
6. *Ziemia Jasielska. Bo¿e Narodzenie 1994 r., oprac. Czes³aw Leosz.*
7. *Archiwum autorów.*

POMNIK GRUNWALDU

Przy ulicy Grunwaldzkiej, na Górce Klasztornej, wznosi siê pomnik upamiêtniaj¹cy zwyciêstwo króla W³adys³awa Jagie³³y nad Zakonem Krzy¿ackim pod Grunwaldem.

Pierwszy pomnik grunwaldzki zosta³ ods³oniêty w lipcu 1910 roku w 500 rocznicê zwyciêstwa pod Grunwaldem. Zbudowano go na tzw. Miejskiej Górze, w miejscu, gdzie w 1846 roku Austriacy rozbili atak powstañców na prochowniê miejscowego garnizonu.

Miejsce dawnej “prochowni” i pierwotny
Pomnik Grunwaldzki (fot. z arch. MRJ)

Przez kolejne lata by³o to miejsce patriotycznych spotkañ i demonstracji m³odzie¿y i mieszkañców Jas³a.

Równie¿ w czasie II wojny œwiatowej pod pomnikiem, który uszed³ uwadze okupanta, sk³adano symboliczne wi¹zanki kwiatów. Niestety w 1944 roku pomnik podzieli³ los Jas³a. W pocz¹tkach wrzeœnia 1944 roku zosta³ zniszczony przez pociski czo³gowego dzia³a.

W 1949 roku, w 5 rocznicê uchwalenia Manifestu PKWN, staraniem kolejarzy jasielskiego wêz³a PKP wzniesiony zosta³ nowy pomnik. Wysokoœæ drugiego pomnika wynosi 5 m. Obiekt zosta³ wykonany z betonu, który ob³o¿ono szlachetnym tynkiem i p³ytami z piaskowca. Ozdobiony zosta³ symbolicznymi mieczami grunwaldzkimi. Ca³oœæ zosta³a zwieñczona or³em, wykonanym z br¹zu. Na cokole umieszczono napis:

"POMNIK GRUNWALDU, ZBURZONY PRZEZ OKUPANTÓW HITLEROWSKICH W R. 1944. ODBUDOWANY PRZEZ PRACOWNIKÓW P.K.P. JAS£O W R. 1949 JAKO CZYN 5 - TEJ ROCZNICY P.K.W.N."

Miejsce, na którym stoi, zosta³o otoczone metalowymi s³upkami i ³añcuchem.

Przez nastêpnych kilkadziesi¹t lat pod pomnikiem sk³adano kwiaty z okazji wa¿niejszych œwi¹t pañstwowych.

W 1968 roku pod pomnikiem mia³a miejsce patriotyczna manifestacja w czasie obchodów 100 - lecia Gimnazjum i Liceum im. króla Stanis³awa Leszczyñskiego. W czasie "Apelu Poleg³ych" prof. Adam Brandhuber, by³y nauczyciel i wiêzieñ Oœwiêcimia, wspomnia³ nazwiska ponad 170 wychowanków szko³y, którzy polegli w czasie II wojny œwiatowej.

W lipcu 2007 roku zosta³ przeprowadzony remont pomnika Grunwaldu, który wykona³o Przedsiêbiorstwo Budowlano - Monta¿owe EBAR - BAU w Jaœle na zlecenie Urzêdu Miasta. Usuniêto spêkane lastryko z coko³u pomnika i po³o¿ono nowe. Oczyszczono obelisk z osadów i rdzy, uzupe³niono ubytki, oczyszczono schody, przeprowadzono renowacjê mieczy i wykonano nowe pochwy z blachy kwasoodpornej oraz dokonano remontu ogrodzenia.

(fot. J. Nawrocki - 2009r.)

Literatura:

1. *Mieczys³aw Wieliczko, Informator o miejscach walk i mêczeñstwa ludnoœci w powiecie jasielskim w okresie II wojny œwiatowej / Mieczys³aw Wieliczko. - Rzeszów: Muzeum Okrêgowe, 1975, s. 77 - 79.*
2. *Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. red. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 3.*
3. *Zdzis³aw Œwistak, W krêgu zabytków Jas³a / Zdzis³aw Œwistak. Jas³o: - Zdzis³aw Œwistak, 2003, s. 162.*
4. *Felicja Ja³osiñska. Kalendarium dziejów Jas³a od 1901 - 1938 roku / wybra³a i opracowa³a Felicja Ja³osiñska. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego: Jasielski Dom Kultury, 2006, s. 39 - 40.*

• ród³a:

1. *Karta ewidencyjna - miejsca pamiêci narodowej, UM Jas³o.*
2. *Region Jasielski nr 1 (61) 2007 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 9.*
3. *Jas³o - studium historyczno - urbanistyczne centralnej czêœci miasta. Oprac. Barbara Bosak, Antoni Bosak, Krosno 1977, Maszynopis z UM Jas³a, s. 42.*
4. *Dokumentacja z UM Jas³a.*
5. *Archiwum SMJiRJ.*
6. *Archiwum autorów.*

POMNIK NA CMENTARZU WOJSKOWYM NR 22

W latach 1915 - 1916 w Ulaszowicach za³o¿ono cmentarz dla ¿o³nierzy poleg³ych w 1914 i 1915 roku w walkach w okolicach Jas³a oraz zmar³ych w pobliskim szpitalu polowym w wyniku chorób i odniesionych ran.

Po œrodku cmentarza postawiono pomnik, sk³adaj¹cy siê z czterech arkadowo po³¹czonych s³upków krytych schodkowym daszkiem. Z ka¿dej strony umieszczono kamienne krzy¿e. Ca³oœæ ustawiono na trójstopniowym cokole. Wewn¹trz znajduje siê kamienny postument czworoboczny z antyczn¹ g³ow¹, wojownika w he³mie na wieñcu wawrzynowym. Ca³y pomnik zbudowano z kamiennych bloczków wykonanych w kamienio-³omach Straconka ko³o Bielska.

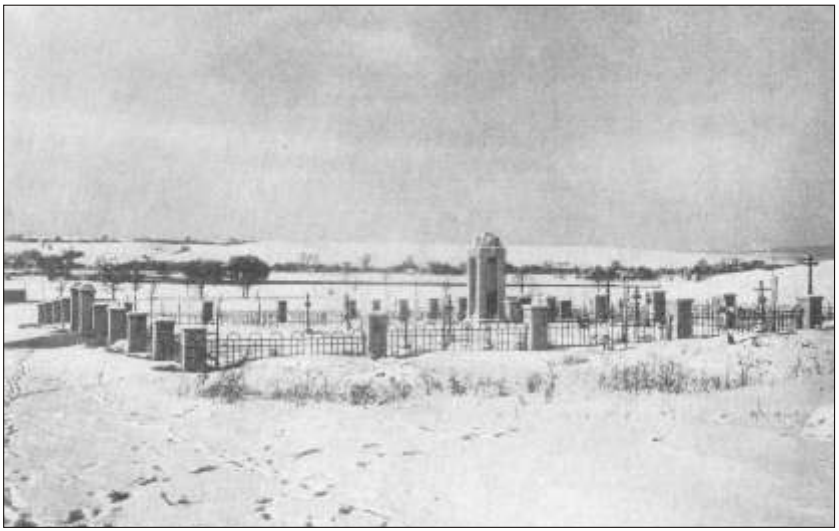

Cmentarz wojskowy Nr 22 Jas³o
Zdjêcie (Zachodniogalicyjskie groby bohaterów z lat wojny œwiatowej 1914-1915, oprac. Jerzy J.P. Drogomir, s.83)

Projektantem pomnika i cmentarza by³ Johann Jäger. Na pomniku umieszczono tablicê inskrypcyjn¹ o nastêpuj¹cej treœci:

“POTRZEBA NIBELUNGÓW STWORZY£A NIBELUNGÓW
MOC, WIERNYCH BOHATERÓW ŒMIERÆ
DOKONA£A CUDÓW WIELU; SMOK, KTÓRY OMOTA£
NAS NIENAWIŒCI¥ ZWYCIÊ¯ONY LE¯Y,
A ŒWIATEM ZNOWU ZAW£ADN¥£ POKÓJ".

W II po³owie XX wieku cmentarz i pomnik stopniowo ulega³y dewastacji. Miêdzy innymi uleg³y zniszczeniu g³owa wojownika i tablica inskrypcyjna.

W 1995 roku zosta³y ods³oniête nowe tablice upamiêtniaj¹ce poleg³ych ¿o³nierzy. Na froncie postumentu, który wieñczy g³owa wojownika umieszczono tablicê w jêzyku niemieckim i polskim o nastêpuj¹cej treœci:

“DER NIBELUNGER NOT SCHUF NIBELUNGEN KRAFT,
GETREUER HELDEN TOD HAT WUNDERS VIEL
GESCHAFFT, DER DRACHE LIEGE ZERSPIELLT DER
UNS MIT HASS UMNETZT, DER FRIEDE IST DER WELT
ERNEUT ZUM HERRN GESETZT” - “BIEDA NIBELUNGÓW
STWORZY£A SI£Ê NIBELUNGÓW, ŒMIERÆ WIERNYCH
BOHATERÓW UCZYNI£A CUD; SMOK, KTÓRY USIDLA
NAS NIENAWIŒCI¥ LE¯Y ROZBITY, POKÓJ STAJE SIÊ
NA NOWO PANEM ŒWIATA”.

Natomiast na lewej bocznej œcianie postumentu umieszczono tablicê w jêzyku polskim i niemieckim o nastêpuj¹cej treœci:

“CMENTARZ WOJENNY NR 22. SPOCZYWA TU
79 ¯O£NIERZY AUSTRIACKICH Z 20, 28, 30, 37, 49, 56, 57
i 100 PU£KÓW PIECHOTY, 2 TYROLSKIEGO, CESARSKIEGO
PU£KU STRZELCÓW, 5, 9, 10 i 31 PU£KU STRZELCÓW,
22 PU£KU ARTYLERII POLOWEJ, 3 i 7 PU£KU HONWEDÓW.
41 ¯O£NIERZY NIEMIECKICH Z 3 i 13 PU£KÓW PIECHOTY
GWARDII, 1, 3 i 4 CESARSKICH REZERWOWYCH PU£KÓW
GWARDII, 1, 2, 3 i 4 PU£KÓW GRENADIERÓW GWARDII
PRUSKIEJ, 46, 77, 267 i 270 PRUSKICH PU£KÓW PIECHOTY,
21 BAWARSKIEGO PU£KU ARTYLERII. 555 ¯O£NIERZY
ROSYJSKICH Z 3, 5, 17, 33, 57, 97, 191, 192, 193, 243, 244, 287
PU£KÓW PIECHOTY”.

Ulica Reymonta - pomnik na cmentarzu poleg³ych
w I wojnie œwiatowej (fot. z arch. SMJiRJ)

Literatura

1. *Roman Frodyma, Galicyjskie cmentarze wojenne, Przewodnik, Tom I, Beskid Niski i Pogórze, Warszawa - Pruszków 1995, Oficyna Wydawnicza "Rewasz", Towarzystwo Karpackie, s. 63 - 64.*
2. *Zachodniogalicyjskie groby bohaterów z lat wojny œwiatowej 1914 - 1915, oprac. Jerzy J. P. Drogomir, Muzeum Okrêgowe w Tarnowie, 1994, Oficyna Wydawnicza, Witek Druk - Tarnów, s. 82 - 83.*
3. *Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. red. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 66.*
4. *Felicja Ja³osiñska, Jas³o Kalendarium od 1990 do 2000 roku / opracowa³a Felicja Ja³osiñska. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 2007, s. 50.*

• *ród³a:*

1. *Region Jasielski nr 5 (53) 2005 r., oprac. Roman Frodyma, s. 2 i 10.*

GRÓB NIEZNANEGO ¯O£NIERZA

Grób Nieznanego ¯o³nierza wzniesiony zosta³ w 1925 roku w centrum jasielskiego Parku Miejskiego, w pobli¿u pomnika Tadeusza Koœciuszki, jako ho³d bezimiennym ¿o³nierzom poleg³ym w walce za Ojczyznê w lalach 1914 - 1920. Inicjatorem wzniesienia tego pomnika by³o spo³eczeństwo Jas³a.

Na rozleg³ej betonowej podstawie umieszczona zosta³a p³yta z piaskowca o wymiarach 210 x 110 cm, na której umieszczony zosta³ napis:

"NIEZNANEMU ¯O£NIERZOWI POLSKIEMU
POLEG£EMU ZA OJCZYZNÊ 1914-1920".

Grób Nieznanego ¯o³nierza - stan po II wojnie œwiatowej
(fot. z arch. SMJiRJ)

31 paŸdziernika 1925 roku, w czasie podnios³ej patriotycznej uroczystoœci, po raz pierwszy spo³eczeñstwo Jas³a przy tej p³ycie uczci³o pamiêæ poleg³ych za Ojczyznê ¿o³nierzy. Przedstawiciele w³adz i licznych organizacji z³o¿yli na p³ycie kwiaty i wieñce. Od tego momentu Grób Nieznanego ¯o³nierza sta³ siê miejscem, gdzie jasielskie spo³eczeñstwo w czasie uroczystoœci pañstwowych i rocznicowych oddaje ho³d ¿o³nierzom poleg³ym za Ojczyznê. W czasie II wojny œwiatowej pomimo strasznej zag³ady miasta p³yta grobowa szczêœliwie ocala³a.

W 1945 roku p³yta zosta³a zmodernizowana: w górnej czêœci podniesiona a w jej dolnej czêœci zosta³y dodatkowo wyryte skoœnie, zbie¿nie w górê ku sobie daty “1939 - 1945”. Tu¿ obok po prawej stronie, umieszczono wykonany w br¹zie wizerunek Krzy¿a Virtuti Militari. Pod p³yt¹, umieszczono ziemiê z obozów: Oœwiêcimia, Majdanka, Gross - Rosen, spod Lenino, Kocka i Warszawy, Wa³u Pomorskiego, znad Nysy £u¿yckiej, oraz okruchy wapiennych ska³ z Monte Cassino i kawa³ki granitu spod Narwiku. Natomiast urnê z ziemi¹ z tego miejsca “Sztafeta Tysi¹clecia” zawioz³a do Ko³obrzegu i do Siekierek. Z tego te¿ miejsca delegacja Czechos³owackiej Armii Ludowej pobra³a ziemiê do sal tradycji jednostek nosz¹cych nazwê “Jasielskich”.

W 2001 roku Grób Nieznanego ¯o³nierza zosta³ ca³kowicie przebudowany wed³ug projektu artysty - rzeŸbiarza Macieja Pêcaka z Krakowa. W nowej aran¿acji po³¹czono zabytkow¹ czêœæ pomnika - p³ytê i krzy¿ z nowymi elementami architektonicznymi. Ca³oœæ ma charakter stopniowo wznosz¹cego siê kopczyka z bloków kamienia karpackiego spiêtrzonego centralnie wokó³ zabytkowej p³yty i Krzy¿a Virtuti Militari. Elementem ³¹cz¹cym te dwa obiekty w jedn¹ kompozycjê jest rozbudowana a¿urowa figura or³a z uniesionymi skrzyd³ami, zamontowana na najwy¿szej z czterech kolumn przylegaj¹cych do p³yty (orze³ zosta³ wykonany z br¹zu).

Rozbudowana zosta³a równie¿ przestrzeñ wokó³ pomnika, wymieniono kostkê betonow¹ na granitow¹, wykonano nowe poszerzone alejki, które umo¿liwiaj¹ dojœcie do obiektu z ka¿dej strony. Wykonano podœwietlenie, kamienny znicz i maszty.

11 listopada 2001 roku odby³y siê uroczyste obchody Œwiêta Niepodleg³oœci w Parku Miejskim przy zmodernizowanym Grobie.

Obecnie opiekê nad Grobem Nieznanego ¯o³nierza sprawuje 139 Dru¿yna Harcerska “Lisy” im. p³k. Leopolda Lisa-Kuli z Hufca ZHP w Jaœle.

(fot. F. Ja³osiñska - 2008r.)

Literatura:

1. *Mieczys³aw Wieliczko, - Informator o miejscach walk i mêczeñstwa ludnoœci w powiecie jasielskim w okresie II wojny œwiatowej / Mieczys³aw Wieliczko. - Rzeszów: Muzeum Okrêgowe, 1975, s. 66 - 68.*
2. *Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. red. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 12.*
3. *Rocznik Jasielski / przew. red. Wies³aw Hap, - T.5. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 2003, Kalendarium - oprac. Felicja Ja³osiñska, s. 201.*
4. *Zdzis³aw Œwistak, W krêgu zabytków Jas³a / Zdzis³aw Œwistak. - Jas³o: Zdzis³aw Œwistak, 2003, s. 163 - 164.*
5. *Felicja Ja³osiñska, Kalendarium dziejów Jas³a od 1901 - 1938 roku / wybra³a i opracowa³a Felicja Ja³osiñska. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego; Jasielski Dom Kultury, 2006, s. 81 - 82.*
6. *Felicja Ja³osiñska, Jas³o Kalendarium od 2001 do 2005 roku / oprac. Felicja Ja³osiñska. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 2008, s. 21.*
7. *Jas³o na przeł³omie II i III tysi¹clecia, pod redakcj¹ Wies³awa Hapa i Zdzis³awa Œwistaka - Jas³o: Zdzis³aw Œwistak, 2006, s. 112 - 113.*
8. *Czes³aw Skiba, Przewodnik - Pomniki Nieznanego Ø³nierza. Œwiat i Polska. Warszawa. Wydawnictwo: Bellona, Warszawa, 2004, s. 305 - 306.*
9. *Przewodnik po upamiêtnionych miejscach walk i mêczeñstwa, lata wojny 1939 - 1945. Wyd. IV rozszerzone i uzupe³nione. Warszawa: Wydawnictwo "Sport i Turystyka", 1988, s. 388.*
10. *Wies³aw Hap, Przewodnik po Jaœle i JasielszczyŸnie. Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 2007, s. 37 - 38.*

• ród³a:

1. *Karta ewidencyjna - miejsca pamiêci narodowej nr 8/83, 14/93 - UM Jas³o.*
2. *Region Jasielski nr 3 (63) 2007 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 7.*
3. *Projekt architektoniczno - budowlany wykonany przez Macieja Pêcaka, artystê rzeŸbiarza.*
4. *Archiwum autorów.*

OBELISK STANIS£AWA MACUDZIÑSKIEGO

Obelisk upamiêtniaj¹cy in¿yniera Stanis³awa Macudziñskiego znajduje siê na terenie stadionu MOSiR Jas³o przy ulicy Œniadeckich, gdzie swoje mecze rozgrywa dru¿yna Czarnych Jas³o.

In¿ynier Stanis³aw Macudziñski by³ autorem projektu stadionu powiatowego w Jaœle. Nastêpnie w latach 1929 - 1933 kierowa³ pracami przy budowie tego stadionu.

Po zakoñczeniu prac przy boisku g³ównym wzniesiono kamienny obelisk z napisem:

"STADION TEN ZBUDOWA£
STANIS£AW MACUDZIÑSKI".

Szerokoœæ podstawy obelisku wynosi 1,4 m, natomiast szerokoœæ jego górnej czêœci, gdzie wyryto napis, wynosi 0,77 m. Wysokoœæ obiektu wynosi 1,25 m.

(fot. J. Nawrocki)

Literatura:

1. Karol Bogaciewicz. Jas³o od najdawniejszych do najnowszych czasów / Karol Bogaciewicz. - Jas³o: sk³ad w Ksiêgarni T. Strzetelskiego, 1991, s. 23.
2. Andrzej Laskowski. Kadra techniczno - budowlana zwi¹zana z Jas³em w okresie autonomii galicyjskiej: S³ownik biograficzny / Andrzej Laskowski. - Kraków: Andrzej Laskowski, 2003, s. 94 - 96.
3. Zdzis³aw Ewistak, W krêgu zabytków Jas³a / Zdzis³aw Ewistak - Jas³o: Zdzis³aw Ewistak, 2003, s. 167 -168.
4. Felicja Ja³osiñska, Kalendarium dziejów Jas³a od 1901 - 1938 roku / wybra³a i opracowa³a Felicja Ja³osiñska - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego: Jasielski Dom Kultury, 2006, s. 108 - 109.

• ród³a:

1. Region Jasielski nr 3 (57) 2006 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 20.

POMNIK WDZIÊCZNOŒCI

„Pomnik wdziêcznoœci", wybudowany zosta³ w lipcu 1945 roku dla upamiêtnienia wyzwolenia Jas³a przez ¿o³nierzy radzieckich.

Wzniesiono go w parku przy ulicy Che³mskiej (obecnie Armii Krajowej) od strony budynku s¹du, obok zbiorowej mogi³y, w której pochowano 29 ¿o³nierzy radzieckich z 38 Armii 4 Frontu Ukraiñskiego poleg³ych w walkach 15-17 stycznia 1945 roku, w czasie wyzwalania Jas³a i najbli¿szej okolicy. Ekshumacji zw³ok dokonano dopiero w 1953 roku i przeniesiono je na cmentarz wojskowy w Gliniku Mariampolskim k/Gorlic i w Zagórzanach.

Pomnik zosta³ wybudowany przez jasielskich rzemieœlników z ceg³y wybranej z gruzów spalonego miasta, pokrytej dekoracyjnym czerwonym lastrykiem.

(fot. M. Wieteska)

Ustawiono go na betonowym podeœcie, jako p³ytê stylizowan¹ o wysokoœci 3,20 m, zakoñczon¹ po bokach gzymsami. U samej góry na p³ycie umieszczono gwiazdê piêcioramienn¹ a pod ni¹ sierp i m³ot - symbole pañstwowe ZSRR.

Poni¿ej wyryto napis w jêzyku rosyjskim i polskim o treœci:

"WIECZNA CHWA£A BOHATEROM CZERWONEJ ARMII
POLEG£YM W BOJACH ZA WOLNOŒÆ I NIEPODLEG£OŒÆ
NASZEJ OJCZYZNY ORAZ ZA OSWOBODZENIE
MIASTA JAS£A 1941- 1945".

Po obu stronach pomnika ustawiono po dwa du¿e betonowe wazony na kwiaty, a od strony frontowej dwa moŸdzierze kalibru 110 mm.

Ods³oniêcia pomnika dokonano w pierwsz¹ rocznicê manifestu PKWN, 22 lipca 1945 roku. Uroczystoœæ ta mia³a charakter œwiecki.

Po II wojnie œwiatowej pod pomnikiem sk³adano wieñce i wi¹zanki kwiatów z okazji œwi¹t pañstwowych, partyjnych (rocznice Wielkiej Rewolucji PaŸdziernikowej) i rocznic zwi¹zanych z II wojn¹ œwiatow¹ (rocznice wyzwolenia Jas³a).

Z istnieniem pomnika - symbolu narzuconego Polsce ustroju - nie wszyscy jaœlanie mogli siê pogodziæ. W latach 1945 - 1946 uczniowie jasielskiego gimnazjum trzykrotnie go wysadzali. Zostali oni aresztowani przez funkcjonariuszy Urzêdu Bezpieczeñstwa.

Do lat dziewiêædziesi¹tych pomnik by³ remontowany. W 1997 roku radni powo³uj¹c siê na opiniê mieszkañców Jas³a zaproponowali usuniêcie pomnika z parku i przeniesienie go w inne miejsce. Chêæ przejêcia pomnika z moŸdzierzami zg³osi³o Muzeum Historyczne w Dukli. Sta³o siê jednak inaczej. W po³owie listopada 1997 roku obelisk zosta³ przewrócony i rozbity przez nieznanych sprawców. Resztki pomnika usuniêto z parku, a moŸdzierze przewieziono do muzeum w Dukli. Najd³u¿ej przetrwa³a betonowa p³yta, na której sta³ pomnik, zosta³a usuniêta dopiero w 2003 roku.

Pomnik Wdziêczno¢ci rozbity - listopad 1997r.
- widok na budynek S¹du (fot. M. Dêbosz - ze zb. F. Ja³osiñskiej)

Pomnik Wdziêczno¢ci rozbity - listopad 1997 r.
- widok w g³¹b Parku (fot. M. Dêbosz - ze zb. F. Ja³osiñskiej)

Literatura:

1. *Mieczys³aw Wieliczko, Jas³o i okolice / Mieczys³aw Wieliczko, - Warszawa: "Sport i Turystyka", 1966, s. 52.*
2. *Rocznik Jasielski, 1970 - 1971. T. 2 / przew. zespo³u red. Czes³aw Leosz, - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1971, s. 158.*
3. *Mieczys³aw Wieliczko, Informator o miejscach walk i mêczeństwa ludnoœci w powiecie jasielskim w okresie II wojny œwiatowej / Mieczys³aw Wieliczko. - Rzeszów: Muzeum Okrêgowe, 1975, s. 67 - 68.*
4. *Przewodnik po upamiêtnionych miejscach walk i mêczeństwa, lata wojny 1939 - 1945. Wyd. IV rozszerzone i uzupe³nione Warszawa: Wydawnictwo "Sport i Turystyka", 1988, s. 388.*
5. *Zdzis³aw Œwistak, S³ownik biograficzny znanych postaci Jas³a i regionu / oprac. Zdzis³aw Œwistak. - Jas³o: Zdzis³aw Œwistak, 1998, s. 106 - 107.*

• ród³a:

1. *Karta ewidencyjna nr 9/83 i 15/85 - miejsca pamiêci narodowej - UM Jas³o.*
2. *Obiektyw Jasielski nr 9 (75) z 4 maja 1994 r. - oprac. Bogus³aw Mastej.*
3. *Obiektyw Jasielski nr 11 (77) z 8 czerwca 1994 r. - oprac. L. R.*
4. *Ziemia Jasielska - Bo¿e Narodzenie 1994 r. - oprac. Czes³aw Leosz.*
5. *Region Jasielski, nr 3 (45) 2004 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 8.*

POMNIK I TABLICA NA CMENTARZU ¯YDOWSKIM - KIRKUCIE

Wyje¿d¿aj¹c z Jas³a w kierunku Sobniowa i Wolicy, za rondem przy ulicy Floriañskiej, znajduje siê cmentarz ¿ydowski. Zosta³ on za³o¿ony w po³owie XIX wieku. W czasie II wojny œwiatowej cmentarz zosta³ zdewastowany przez Niemców. Kamienie i nagrobki zosta³y u¿yte do wybrukowania niektórych ulic, miêdzy innymi ul. Koœciuszki. Kirkut by³ równie¿ miejscem masowych egzekucji dokonywanych na ¯ydach, Cyganach, Polakach i S³owakach.

Tablica na zbiorowej mogile - 1942 r.
(fot. ze zb. F. Ja³osiñskiej)

W dniach 28 sierpnia i 11 wrze¶nia 1942 roku dokonano tu masowej egzekucji ¯ydów z jasielskiego getta. Miejsce to s³u¿y³o równie¿ gestapowcom do grzebania zw³ok ofiar zamêczonych w czasie ¶ledztwa. Po wojnie teren zosta³ uporz¹dkowany.

W 1945 roku dokonano na kirkucie ods³oniêcia marmurowej tablicy z tekstem w jêzyku polskim i jidysz o nastêpuj¹cej tre¶ci:

"ZBIOROWE MOGI£Y POMORDOWANYCH ¯YDÓW
DNIA 11 WRZE¦NIA 1942 R. PRZEZ
OPRAWCÓW HITLEROWSKICH NA TERENIE
CMENTARZA ¯YDOWSKIEGO W JA¦LE".

Natomiast w betonowe ¶ciany ogrodzenia wmurowano fragmenty zniszczonych macew jakie odnaleziono w czasie porz¹dkowania cmentarza po II wojnie ¶wiatowej.

W 1990 roku na zlecenie Urzêdu Miejskiego wybudowano na cmentarzu nowy pomnik z tablic¹ pami¹tkow¹. W uroczysto¶ci ods³oniêcia pomnika, która mia³a miejsca 11 wrze¶nia 1990 roku wziêli udzia³: Tedy Juszczyk vel Blut i Artur Schoenberg (inicjatorzy wzniesienia obiektu), przewodnicz¹cy Zwi¹zku Gmin ¯ydowskich w Rzeczpospolitej Polskiej dr in¿. p³k. Pawe³ Wildstein i w³adze Miasta Jas³a.

Na pomniku znajduje siê tablica z napisem w jêzyku polskim, hebrajskim i jidysz:

"PAMIÊCI ¯YDÓW JAS£A I OKOLICY BESTIALSKO
ZAMORDOWANYCH PRZEZ HITLEROWSKICH KATÓW
W LATACH 1939 - 1945".

Pomnik jest form¹ architektoniczn¹ w kszta³cie bramy, w ¶wietle której umieszczono gwiazdê Dawida z elementami drutu kolczastego. Pomnik ma wypustki na których umieszczane s¹ znicze.

Cmentarz i znajduj¹cy siê na nim pomnik jest pod patronatem Gminy ¯ydowskiej w Krakowie.

Uroczystoœæ ods³oniêcia pomnika
(fot. z arch. MRJ)

Pomnik - 2000 r.
(fot. M. Mikulski z arch. SMJiRJ)

Literatura:

1. *Mieczys³aw Wieliczko, Informator o miejscach walk i mêczeñstwa ludnoœci w powiecie jasielskim w okresie II wojny œwiatowej / Mieczys³aw Wieliczko. - Rzeszów: Muzeum Okrêgowe, 1975, s. 74 - 75.*
2. *Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 42.*
3. *Zdzis³aw Œwistak, W krêgu zabytków Jas³a / Zdzis³aw Œwistak. - Jas³o: Zdzis³aw Œwistak, 2003, s. 154.*
4. *Wies³aw Hap, Przewodnik po Jaœle i JasielszczyŸnie. Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 2007, s. 36.*

• ród³a:

1. *Karta ewidencyjna - miejsca pamiêci narodowej Nr 10/83, 10/84 i 10/93, UM Jas³o.*
2. *Nowiny, 13 IX 1990 r., s. 3.*
3. *Region Jasielski nr 4 (52) 2005 r., oprac. Roman Frodyma.*
4. *Region Jasielski nr 1 (67) 2008 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 8.*
5. *Archiwum SMJiRJ.*

POMNIK UPAMIÊTNIAJ¥CY 600 ROCZNICÊ NADANIA JAS£U PRAW MIEJSKICH

Centralnym punktem skweru znajduj¹cego siê u zbiegu ulic Staszica i 3-go Maja jest pomnik upamiêtniaj¹cy 600-rocznicê nadania praw miejskich Jas³u i 20-rocznicê wyzwolenia miasta spod okupacji hitlerowskiej.

Pomnik zosta³ ods³oniêty w czasie uroczystoœci 600-lecia Jas³a 12 czerwca 1965 roku. W uroczystoœci bra³ udzia³ wicepremier Piotr Jaroszewicz.

Obelisk zosta³ zaprojektowany przez jasielskiego architekta Witolda Drzymalskiego, natomiast wykonawc¹ by³ Ludwik Dacyl, kamieniarz. Na pomniku po prawej stronie widnieje napis:

"W 600 - LECIE ZA£O¯ENIA MIASTA ODBUDOWANEGO W XX LECIU PRL Z RUIN I ZGLISZCZ PO BARBARZYÑSKIM ZNISZCZENIU PRZEZ HITLEROWCÓW W ROKU 1944".

Ods³oniêcie pomnika (fot. z arch. SMJiRJ)

Natomiast po lewej stronie umieszczono herb miasta i napis:
“JAS£O 1365 - 1965”

(poczt. ze zb. F. Ja³osiñskiej - 1967 r.)

W pierwszej dekadzie lipca 2007 roku dosz³o do uszkodzenia pomnika. Z górnej czêœci obiektu oderwa³y siê fragmenty betonu i metalowe elementy.

Stan obecny - 2008 r.
(fot. J. Nawrocki)

Literatura:

1. *Jas³o: 600 - lecie miasta 1365 - 1965. - [Jas³o]; Rzeszów: Rzeszowskie Zak³ady Graficzne. 1965, s. 5.*
2. *Rocznik Jasielski, 1969 - T. 1 / przew. zesp. red. Czes³aw Leosz - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1969, s. 37.*
3. *Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 14.*
4. *Jas³o na przeł³omie II i III tysi¹clecia, pod redakcj¹ Wies³awa Hapa i Zdzis³awa Ćwistaka. - Jas³o: Zdzis³aw Ćwistak, 2006, s. 113.*

• ród³a:

1. *Obiektyw Jasielski nr 7 (285) 2005 r. z 8 kwietnia 2005 r. opr. Zbigniew Dranka.*
2. *Obiektyw Jasielski nr 9 (287) 2005 r. z kwietnia 2005 r. - wydanie okolicznoœciowe, oprac. Mieczys³aw Wieliczko.*
3. *Region Jasielski nr 2 (50) 2005 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 8.*

OBELISK POŒWIÊCONY TEODOROWI BERNADZIKIEWICZOWI

Dnia 20 czerwca 1965 roku, z okazji 600 - lecia nadania praw miejskich Jas³u, w parku miejskim zosta³ uroczyœcie ods³oniêty obelisk upamiêtniaj¹cy za³o¿yciela parku Teodora Bernadzikiewicza. Obiekt ten upamiêtnia zas³u¿onego pedagoga, kierownika Szko³y Wydzia³owej ¯eñskiej, który wspólnie z m³odzie¿¹ szkoln¹, przy poparciu w³adz miejskich, za³o¿y³ w latach 1896 - 1897 park miejski.

Na granitowym obelisku umieszczono pami¹tkow¹ tablicê:

"ZA£O¯YCIELOWI PARKU MIEJSKIEGO TEODOROWI BERNADZIKIEWICZOWI W 600 - LECIE MIASTA WDZIÊCZNI JAŒLANIE".

Ods³oniêcie obelisku (fot. z arch. SMJiRJ)

Autorem tablicy by³ Marian Konopacki, artysta - malarz. W czasie ostatniej modernizacji parku, w 2006 roku uporz¹dkowano otoczenie obelisku i zamontowano reflektor.

Obelisk - stan 2001 rok
(fot. H. Smorul - konkurs fotograficzny “Jas³o moje miasto”)

Literatura:

1. *Studia z dziejów Jas³a i powiatu jasielskiego / pod red. Józefa Garbacika, - Warszawa: Pañstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1964, s. 638.*
2. *Zdzis³aw Œwistak, S³ownik biograficzny znanych postaci Jas³a i regionu / oprac. Zdzis³aw Œwistak. - Jas³o: Zdzis³aw Œwistak, 1998, s. 21, 156 - 157.*
3. *Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. red. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego. 1999, s. 13.*
4. *Rozwój przestrzenny miast galicyjskich po³o¿onych miêdzy Dunajcem a Sanem w okresie autonomii galicyjskiej: materia³y z sesji, Jas³o 23 - 24 kwietnia 1999 / pod red. Zbigniewa Beiersdorfa i Andrzeja Laskowskiego. - Jas³o; Rzeszów: Regionalny Oœrodek Studiów i Ochrony Œrodowiska Kulturowego, 2001, s. 224.*
5. *"Ludziom i chwilom": Ksiêga jubileuszowa 1904 - 2004: 100 lat Szko³y Podstawowej nr 2 im. Marii Konopnickiej w Jaœle / przew. zespo³u red. Bogus³awa Skrzypek - Jas³o, 2004, s. 99.*
6. *Felicja Ja³osiñska, Kalendarium dziejów Jas³a od 1701 do 1900 roku / wybra³a i opracowa³a Felicja Ja³osiñska. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego: Jasielski Dom Kultury, 2005, s. 49.*
7. *Felicja Ja³osiñska, Kalendarium dziejów Jas³a od 1901 - 1938 roku / wybra³a i opracowa³a Felicja Ja³osiñska. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego: Jasielski Dom Kultury, 2006, s. 80 - 81.*
8. *Jas³o na prze³omie II i III tysi¹clecia, pod red. Wies³awa Hapa i Zdzis³awa Œwistaka. - Jas³o: Zdzis³aw Œwistak, 2006, s. 113.*
9. *Felicja Ja³osiñska. Jas³o Kalendarium od 2001 - 2005 roku / opracowa³a Felicja Ja³osiñska. Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 2008, s. 134.*

• ród³a:

1. *Region Jasielski nr 4 (64) 2007 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 8.*
2. *Archiwum autorów.*

POMNIK HAUBICOARMATA

"Pomnik ten, jako "Dar Czechos³owackiej Armii Ludowej" zosta³ ods³oniêty 17 stycznia 1966 roku na Placu ¯wirki i Wigury. Armata zosta³a ustawiona na du¿ej lekko pochy³ej podstawie betonowej wy³o¿onej p³ytkami lastrykowymi. Na podstawie - coko³a umieszczono du¿¹ tablicê marmurow¹ z wyrytym napisem:

"DAR ARMII CZECHOS£OWACKIEJ JAKO SYMBOL
BRATFRSTWA BRONI ZRODZONEGO W WALCE
Z NAJE•D•C¥ HITLEROWSKIM"

oraz drug¹ tablicê z br¹zu informuj¹c¹ o walkach wyzwoleñczych w rejonie Jas³a. Ca³oœæ obiektu z rabatami kwiatowo-krzewowymi ogrodzono ³añcuchami umocowanymi na metalowych s³upkach.

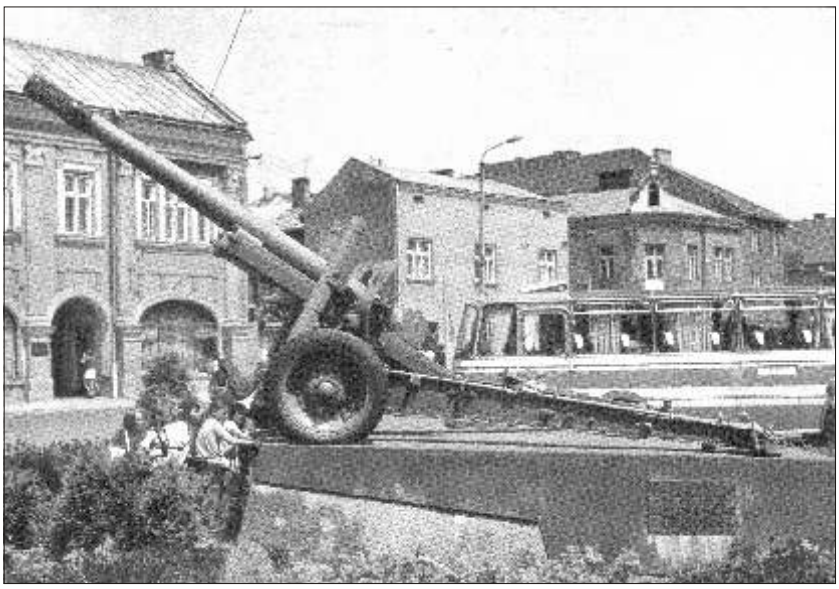

(poczt. ze zb. F. Ja³osiñskiej)

Pomnik - armata upamiêtnia³ udzia³ pu³ków artylerii Czechos³owackiej Armii Ludowej, które zajê³y pozycje u boku wojsk radzieckich 38 Armii Frontu Ukraiñskiego. W dniu 15 stycznia 1945 roku dokona³y one przerwania hitlerowskiej obrony w ramach "Operacji Jasielskiej" i wyzwoli³y Jas³o. Za zas³ugi bojowe w tej operacji czechos³owackie pu³ki 2, 4 i 5 otrzyma³y nazwê "Jasielskie".

Do koñca lat osiemdziesi¹tych sk³adano wi¹zanki kwiatów pod pomnikiem w rocznicê wyzwolenia Jas³a, Œwiêta Odrodzenia Polski (22 lipca) i w Dniu Zwyciêstwa (9 maja).

Po zmianie ustroju w Polsce w 1989 roku, pomnik stopniowo niszcza³. W 1992 roku w³adze miasta podjê³y decyzjê o przekazaniu armaty do Muzeum Historycznego w Dukli. Ostatecznie haubicoarmatê przeniesiono do Dukli w czerwcu 1992 roku i odt¹d stanowi czêœæ ekspozycji muzealnej dotycz¹cej II wojny œwiatowej.

Pozosta³oœci¹ po pomniku by³ betonowy cokó³ z tablicami, który ostatecznie zdemontowano w dniu 14 czerwca 2000 roku. Obecnie w miejscu, gdzie sta³ pomnik, wybudowano nowy budynek us³ugowo - handlowy.

Zdewastowany cokó³ po haubicoarmacie - 2000 r.
(fot. F. Ja³osiñska)

Literatura:

1. *Mieczys³aw Wieliczko, Informator o miejscach walk i mêczeñstwa ludnoœci w powiecie jasielskim w okresie II wojny œwiatowej / Mieczys³aw Wieliczko. - Rzeszów: Muzeum Okrêgowe. 1975, s. 81 - 83.*
2. *Przewodnik po upamiêtnionych miejscach walk i mêczeñstwa, lata wojny 1939 - 1945. - Wyd. IV rozszerzone i uzupe³nione. Warszawa: Wydawnictwo "Sport i Turystyka", 1988, s. 389.*
3. *Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. red. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 37.*
4. *Felicja Ja³osiñska, Jas³o Kalendarium od 1990 do 2000 roku / opracowa³a Felicja Ja³osiñska. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 2007, s. 128 - 129.*

• ród³a:

1. *Karta ewidencyjna Nr 17/85 - UM Jas³o.*
2. *Region Jasielski nr 2 (44) 2004 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 8.*
3. *Folder Muzeum Historycznego w Dukli.*
4. *Archiwum autorów.*

POMNIK SAPERÓW

„Przy ulicy 3-go Maja, przed mostem na rzece Ropie, znajduje siê ma³o znany pomnik upamiêtniaj¹cy saperów, którzy polegli w czasie rozminowywania Jas³a po II wojnie œwiatowej.

Byli to ¿o³nierze z XIX Samodzielnego Batalionu Saperów 8 Dywizji Piechoty II Armii Wojska Polskiego. W latach 1945 - 1946 oczyszczali oni z min i niewypa³ów tereny przylegaj¹ce do pó³nocno - zachodnich krañców miasta. Podczas tych prac poleg³o kilku ¿o³nierzy oraz mieszkañców Brzyœæ i Nieg³owic.

(fot. ze zb. F. Ja³osiñskiej)

W 1945 i 1946 roku polegli: podporucznik Kazimierz Dutkowski, plutonowy Edmund Zagacki, kapral Stanis³aw Lejek oraz kapral Mieczys³aw Mioduszewski. Trzej ostatni zostali pochowani w mogile wojennej na Starym Cmentarzu w Ja¢le (kwatera 560).

W 1967 roku dla uczczenia poleg³ych ¿o³nierzy, pracownicy Rafinerii Nafty oraz Przedsiêbiorstwa "Naftobudowa" wznie¢li pami¹tkow¹ p³ytê z piaskowca na pode¢cie betonowym przy skrzy¿owaniu dróg, przed mostem na Ropie. Dzia³ka, na której wzniesiono pomnik, zosta³a ofiarowana przez Irenê i Sykstusa Dietziusów z Jas³a. Na p³ycie po³o¿ono tablicê z napisem:

"SAPEROM II ARMII WOJSKA POLSKIEGO
POLEG£YM TU W ROKU 1945 - 1946".

Nad tablic¹ wkuto w piaskowiec talerz rozbrojonej miny. Ca³o¢æ ogrodzono stylizowanym metalowym p³otem.

Ods³oniêcie pomnika mia³o miejsce w paŸdzierniku 1967 roku, bra³ w nim udzia³ pose³ na Sejm PRL Mieczys³aw Trze¢niak.

(fot. J. Jurkowski - 2006r.)

Patronat nad pomnikiem sprawowali Rafineria Nafty i “Naftobudowa”. M³odzie¿ ze Szko³y Podstawowej nr 6 w Ja¶le opiekuje siê tym pomnikiem.

W 2006 roku pomnik saperów zosta³ odnowiony na wniosek Zwi¹zku Kombatantów RP i By³ych Wiê¯niów Politycznych oraz Zwi¹zku Inwalidów Wojennych. W przypadku tego obiektu w miejsce starej popêkanej p³yty po³o¿ono now¹ granitow¹, na której umieszczono napis:

“W HO£DZIE ¯O£NIERZOM 19 BATALIONU SAPERÓW
8 DYWIZJI PIECHOTY WOJSKA POLSKIEGO,
KTÓRZY ODDALI ¯YCIE PRZY ROZMINOWYWANIU
NIEG£OWIC W LATACH 1945 - 1946,
PPOR. KAZIMIERZOWI DUTKOWSKIEMU,
PLUT. EDMUNDOWI ZAGACKIEMU,
KPR. STANIS£AWOWI LEJKOWI,
KPR. MIECZYS£AWOWI MIODUSZEWSKIEMU”.

Literatura:

1. *Mieczys³aw Wieliczko, Informator o miejscach walk i mêczeństwa ludno¶ci w powiecie jasielskim w okresie II wojny ¶wiatowej / Mieczys³aw Wieliczko. - Rzeszów: Muzeum Okrêgowe, 1975, s. 48 - 49.*
2. *Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. red. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³o¶ników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 72.*
3. *Czes³aw Œli¿, Edward Tyll, 60-ta rocznica rozminowania i odbudowy miasta Jas³a i powiatu jasielskiego / Czes³aw Œli¿, Edward Tyll. - Jas³o: Ko³o ¦wiatowego Zwi¹zku Armii Krajowej, 2005, s. 43 - 44.*

• ród³a:

1. *Karta ewidencyjna nr 16/85 - UM Jas³o.*
2. *Region Jasielski nr 6 (48) 2004 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 8.*
3. *Region Jasielski nr 2 (62) 2007 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 16.*
4. *Archiwum autorów.*

POMNIK KU CZCI KOLEJARZY - CZŁONKÓW RUCHU OPORU

Na peronie jasielskiego dworca PKP, przy ulicy Metzgera 10 (dawna Mica³a 4) wznosi siê pomnik, upamiêtniaj¹cy kolejarzy, którzy stracili ¿ycie w latach II wojny œwiatowej.

Obelisk zosta³ ods³oniêty 9 maja 1970 roku, w 25 rocznicê zwyciêstwa nad hitlerowskimi Niemcami. Inicjatorami wzniesienia pomnika by³a za³oga wêz³a PKP w Jaœle oraz cz³onkowie Ko³a Kolejowego ZBoWiD.

Uroczystoœæ ods³oniêcia pomnika
(fot. ze zb. J. Nawrockiego)

Pomnik sk³ada siê z piêciu wykonanych z piaskowca bry³, które tworz¹ cokó³. Na œrodku trzeciego bloku od strony peronu i od ulicy wykute s¹ daty 1939 - 1945. Na najwy¿szej, po³o¿onej

poprzecznie bryle, widnieje napis:

"KOLEJARZOM - UCZESTNIKOM RUCHU OPORU".

Po stronie wschodniej i zachodniej tej bry³y znajduj¹ siê p³askorzeŸby stylizowanego or³a - god³a pañstwowego. U stóp pomnika, na metalowej podstawie umieszczona jest tablica z czarnego granitu z napisem:

"DLA UPAMIÊTNIENIA WALKI I MÊCZEÑSTWA KOLEJARZY, UCZESTNIKÓW RUCHU OPORU W XXV ROCZNICÊ WYZWOLENIA JAS£A - KOLEJARZE WÊZ£A JASIELSKIEGO".

Poni¿ej tej tablicy umocowano p³ytkê metalow¹ z wypuk³ymi literami wykonanymi z br¹zu, tworz¹cymi napis:

"NIGDY WIÊCEJ WOJNY"
(obecnie skorodowana p³ytka le¿y obok coko³u).

Kolejarze jasielscy w ten sposób oddali ho³d i uczcili pamiêæ tych wszystkich, którzy od pocz¹tku okupacji w³¹czyli siê w dzia³alnoœæ ruchu oporu. Brali udzia³ w akcjach dywersyjnych, sabota¿owych oraz przewozili tajn¹ prasê i materia³y konspiracyjne. Wielu z nich poleg³o w bezpoœredniej walce z okupantem, wielu zosta³o zamordowanych w hitlerowskich kazamatach. Byli to m.in. Franciszek P³onka - zawiadowca stacji, organizator komórki ZWZ - poleg³ ko³o Brzozowa 26 czerwca 1943 roku, Andrzej Pancerowicz - stracony w Gross - Rosen 22 sierpnia 1942 roku, Kazimierz Wlezień - zamordowany w Oœwiêcimiu 12 wrzeœnia 1942 roku i Józef Siewierski stracony 1 grudnia 1943 roku.

Opiekê nad pomnikiem sprawuj¹ kolejarze Wêz³a Kolejowego Jas³o.

(fot. z arch. SMJiRJ)

Literatura:

1. *Mieczys³aw Wieliczko, Informator o miejscach walk i mêczeñstwa ludnoœci w powiecie jasielskim w okresie II wojny œwiatowej / Mieczys³aw Wieliczko. - Rzeszów: Muzeum Okrêgowe, 1975, s. 76 - 77.*
2. *Przewodnik po upamiêtnionych miejscach walk i mêczeñstwa, lata wojny 1939 - 1945. Wyd. IV rozszerzone i uzupe³nione. - Warszawa: Wydawnictwo "Sport i Turystyka". 1988, s. 388.*
3. *Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 4.*
4. *Jas³o na prze³omie II i III tysi¹clecia, pod red. Wies³awa Hapa i Zdzis³awa Œwistaka. - Jas³o: Zdzis³aw Œwistak, 2006, s. 112.*

• ród³a:

1. *Karta ewidencyjna Nr 11/85 - UM Jas³o.*
2. *Region Jasielski nr 6 (60) 2006 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 9.*
3. *Archiwum autorów.*

POMNIK UPAMIÊTNIAJ¥CY WODOWANIE STATKU M/S JAS£O

„Pomnik “Jasielska Kotwica” zwi¹zany jest z obchodami 600-lecia nadania praw miejskich dla Jas³a. Aby uczciæ tê rocznicê, jaœlanie zamieszkali na Wybrze¿u, a pracuj¹cy w gospodarce morskiej, podjêli starania o nadanie imienia “Jas³o” jednemu z nowych statków. Imiê to otrzyma³ 84 statek Polskich Linii Oceanicznych, nowoczesny motorowiec - ch³odnia zbudowany w Danii.

(fot. z arch. SMJiRJ)

Uroczyste wodowanie tego statku odby³o siê 1 kwietnia 1967 roku, a podniesienie bandery mia³o miejsce 7 sierpnia 1967 roku w Gdyni, w obecnoœci 15 osobowej delegacji z Jas³a.

W zwi¹zku z przypadaj¹c¹ w 1972 roku 5 rocznic¹ wodowania M/S Jas³o Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego przy poparciu w³adz miejskich wyst¹pi³o do PLO w Gdyni z proœb¹ o podarowanie kotwicy. Postanowiono wybudowaæ postument, którego czêœci¹ mia³a byæ kotwica. Przekazana dla SMJiRJ kotwica pochodzi³a ze statku M/S Oleœnica.

Pomnik z kotwic¹, zbudowany wed³ug projektu Romana Wojnara wkomponowany zosta³ w zieleñ skweru obok kina "Syrena" przy ulicy Marchlewskiego (obecnie Soko³a).

Na pomniku znajduje siê napis:

"PAMI¥TKA WODOWANIA M/S JAS£O 10 IV 1967".

Ods³oniêcia pomnika dokonano podczas "Dni Jas³a", które odby³y siê w dniach 29 maja - 6 czerwca 1971 roku.

Od 2004 roku skwer, na którym stoi pomnik - kotwica nosi nazwê "Plac Inwalidów Wojennych".

Literatura:

1. Rocznik Jasielski 1969. - T. 1 / przew. zespo³u red. Czes³aw Leosz - Jas³o; Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1969, s. 126 - 129.

2. Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 34.

3. Jas³o na przeomie II i III tysi¹clecia, pod red. Wies³awa Hapa i Zdzis³awa Ewistaka. - Jas³o: Zdzis³aw Ewistak, 2006, s. 113.

• ród³a:

1. Dokumenty archiwalne SMJiRJ.

2. Region Jasielski nr 4 (52) 2005 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 18.

3. Obiektyw Jasielski nr 5/351/2008 r. - oprac. (dra.).

4. Archiwum autorów.

POMNIK BOJOWNIKÓW RUCHU OPORU NA TERENIE OSIEDLA GAMRAT

W 1974 roku, z inicjatywy pracowników ZTS Gamrat, zosta³ wybudowany pomnik przy g³ównej drodze Jas³o - Krajowiec - D¹brówka.

Pomnik ten to symbol oddania ho³du zmar³ym z wycieñczenia i g³odu robotnikom i jeñcom radzieckim, którzy pracowali przymusowo w zak³adzie dla okupanta hitlerowskiego.

Obiekt powsta³ w miejscu, gdzie znajdowa³y siê baraki dla jeñców radzieckich oraz groby pomordowanych.

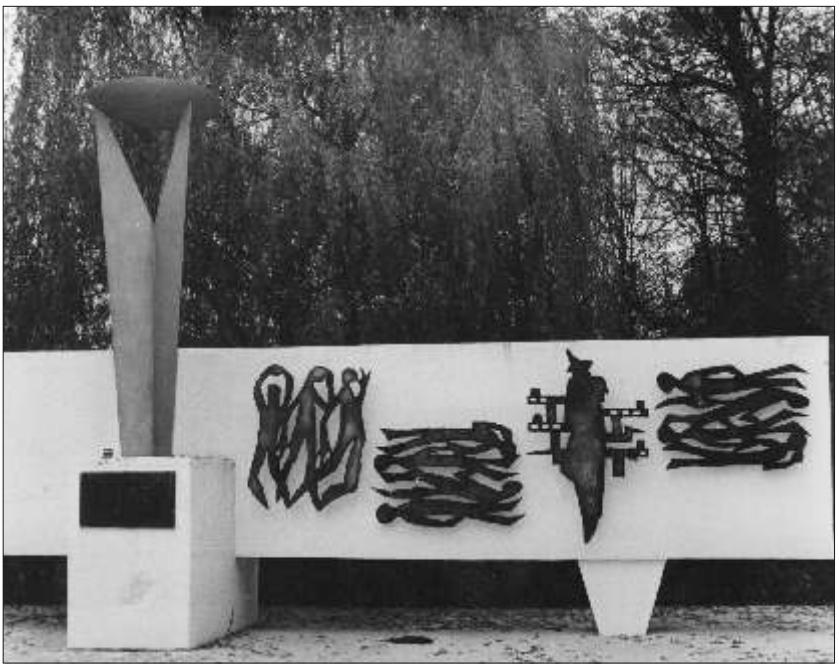

(fot. ze zb. F. Ja³osiñskiej)

Pomnik zbudowany zosta³ z piaskowca, w kszta³cie prostopad³oœcianu na betonowych coko³ach. Na frontowej œcianie umocowane zosta³y stylizowane postacie z blachy nierdzewnej. Po lewej stronie zamontowano wysoki znicz metalowy, a pod nim metalow¹ tablicê z inskrypcj¹:

"BOJOWNIKOM RUCHU OPORU ORAZ JEÑCOM
RADZIECKIM POLEG£YM W LATACH 1939 - 1945
- ZA£OGA ZTS GAMRAT ERG - 1 IX 1974".

Projekt pomnika sporz¹dzi³ Marian Konopacki, artysta - rzeŸbiarz.

Ods³oniêcie pomnika mia³o miejsce 16 stycznia 1975 roku, w 30. rocznicê wyzwolenia Jas³a spod okupacji hitlerowskiej.

Opiekê nad pomnikiem sprawowali pracownicy zak³adów Gamrat.

Na prze³omie XX i XXI wieku, z powodu braku opieki konserwatorskiej, pomnik zacz¹³ ulegaæ stopniowemu niszczeniu. Reszty dzie³a zniszczenia dokonali nieznani sprawcy, którzy w 2005 roku wyrwali wszystkie metalowe elementy.

W 2006 roku Œwiatowy Zwi¹zek ¯o³nierzy AK w Jaœle zwróci³ siê do w³adz miejskich o wyra¿enie zgody na odnowienie przez Ko³o pomnika i zmianê elewacji. Prace te przeprowadzono na prze³omie paŸdziernika i listopada 2006 roku. Na starym pomniku, który zosta³ zakonserwowany i wyszlifowany, umieszczono napis rzeŸbiony w piaskowcu:

"¯O£NIERZOM ARMII KRAJOWEJ OBWODU JAS£O,
KTÓRZY NOC¥, 5 XII 1943 R. DOWODZENI PRZEZ
KPT. JÓZEFA MODRZEJEWSKIEGO PS. "LIS" I POR.
ANTONIEGO HOLIKA PS. "GAZDA" ZDOBYLI
W NIEMIECKICH MAGAZYNACH GAMRATU DU¯¥ LICZBÊ
BRONI I AMUNICJI. HO£D SK£ADAJ¥ KOLEDZY 2006".

W miejscu dawnej metalowej tablicy umieszczono tablicê z piaskowca z p³askorzeŸb¹ or³a, z symbolami Polski Walcz¹cej. Przebudowy pomnika podjê³a siê firma kamieniarska Tadeusza Dacyla wed³ug projektu Andrzeja Gawlewicza, architekta.

Pomnik przebudowany przez Ko³o SZ¯ AK w Ja¹le
(fot. F. Ja³osiñska)

Literatura:

1. Przewodnik po upamiêtnionych miejscach walk i mêczeñstwa, lata wojny 1939 - 1945. Wyd. IV rozszerzone i uzupe³nione. Warszawa: Wydawnictwo "Sport i Turystyka", 1988, s. 389.

2. Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. red. Wies³aw Hap: tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 73.

• ród³a:

1. Karta ewidencyjna Nr 13/93 - UM Jas³o + dokumentacja historyczna.

2. Region Jasielski, nr 4 (46), 2004 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 8.

3. Region Jasielski nr 2 (62) 2007 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 16.

4. Trybuna Gamratu, 8 II 1975 r.

5. Archiwum autorów.

POMNIK UPAMIÊTNIAJ¥CY 70 LECIE SPÓ£DZIELNI SPO¯YWCÓW "SPO£EM" W JAŒLE

Przez wiele lat symbolem Spó³dzielni Spo¿ywców "Spo³em" w Jaœle by³ pomnik, stoj¹cy przed budynkiem Super - Samu, przy ulicy Koœciuszki. Upamiêtnia³ on za³o¿enie pierwszej w Jaœle Spó³ki Spo¿ywczej Funkcjonariuszy c.k. Kolei Pañstwowej.

Decyzjê o wybudowaniu pomnika podjê³a Rada Nadzorcza Spó³dzielni Spo¿ywców w Jaœle.

Pomnik przedstawia³ betonow¹ kulê otoczon¹ pierœcieniem, na którym widnia³ napis "Spo³em". Kulê umieszczono na trójk¹tnym podeœcie wy³o¿onym p³yt¹ marmurow¹. Z prawej strony przed kul¹ zamontowana zosta³a tablica z br¹zu, na której znajdowa³ siê napis:

"70 LAT SPÓ£DZIELNI SPO¯YWCÓW W JAŒLE 1907 - 1977".

(fot. F. Ja³osiñska - 1998 r.)

Uroczyste ods³oniêcie pomnika mia³o miejsce 10 wrze¶nia 1977 roku.

W 1987 roku dodano po lewej stronie drug¹ tablicê upamiêtniaj¹c¹ 80 lecie istnienia "Spo³em".

Pomnik, jako symbol zjednoczenia spó³dzielczo¶ci spo¿ywczej, zaprojektowa³ Witold Drzymalski, jasielski architekt wraz z bratem Jerzym.

W 1999 roku Zarz¹d Spó³dzielni po uzgodnieniu z w³adzami miejskimi, w³a¶cicielami terenu, otrzyma³ decyzjê o usuniêciu kuli, co nast¹pi³o jeszcze w tym samym roku. Kula zosta³a rozebrana, a dwie tablice zdeponowano w magazynie "Spo³em".

Literatura:

1. Rocznik Jasielski 1990. - T. 3 / pod red. Stanis³awa Cynarskiego. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³o¶ników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1990, s. 103.

2. Rocznik Jasielski / przew. red. Wies³aw Hap. - T. 4. - Jas³o; Stowarzyszenie Mi³o¶ników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 96.

3. Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. red. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³o¶ników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 39.

4. Felicja Ja³osiñska, Kalendarium dziejów Jas³a od 1901 - 1938 roku / wybra³a i opracowa³a Felicja Ja³osiñska. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³o¶ników Jas³a i Regionu Jasielskiego: Jasielski Dom Kultury, 2006, s. 33.

• ród³a:

1. Region Jasielski nr 5 (47) 2004 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 8.

2. Archiwum autorów.

OBELISK UPAMIÊTNIAJ¥CY PIERWSZ¥ W ŒWIECIE DESTYLARNIÊ ROPY NAFTOWEJ ZA£O¯ON¥ PRZEZ IGNACEGO £UKASIEWICZA

W 1982 roku, przy ulicy Armii Czerwonej (obecnie Lwowska 12), zosta³ wzniesiony obelisk poœwiêcony Ignacemu £ukasiewiczowi, za³o¿ycielowi pierwszej na œwiecie destylarni ropy naftowej.

Na granitowym obelisku umieszczono mosiê¿n¹ tablicê z p³askorzeŸb¹ twarzy Ignacego £ukasiewicza, po bokach której znajduj¹ siê daty jego urodzin i œmierci.

Poni¿ej umieszczono napis:

"TU W ULASZOWICACH W LATACH 1856 - 1861
DZIA£A£A ZA£O¯ONA PRZEZ IGNACEGO £UKASIEWICZA
PIERWSZA W ŒWIECIE DESTYLARNIA ROPY NAFTOWEJ
JASIELSCY NAFTOWCY 1982".

Projektantem tej tablicy by³ Marian Konopacki, artysta - rzeŸbiarz.

Inicjatorami i fundatorami obelisku by³ Urz¹d Miejski, Podkarpackie Zak³ady Rafineryjne im. Ignacego £ukasiewicza w Jaœle, Przedsiêbiorstwo Poszukiwañ Nafty i Gazu oraz Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego.

Uroczyste ods³oniêcie pomnika mia³o miejsce dopiero 6 sierpnia 1983 roku. Od tej chwili obiektem opiekuje siê Przedsiêbiorstwo Poszukiwañ Nafty i Gazu w Jaœle. Corocznie przed msz¹ œwiêt¹ odprawian¹ z okazji Barbórki delegacja PPNiG sk³ada pod obeliskiem kwiaty.

W paŸdzierniku 2005 roku obelisk wraz z tablic¹ zosta³ poddany renowacji, która zosta³a wykonana przez Zdzis³awa Gila, zabytkoznawcê z Pracowni Konserwatorskiej Muzeum Podkarpackiego w Kroœnie.

(fot. M. Mikulski z arch. SMJiRJ)

Literatura:

1. *Rocznik Jasielski / przew. red. Wies³aw Hap. - T. 4. - Jas³o; Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 193.*
2. *Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 65.*
3. *Rocznik Jasielski / przew. red. Wies³aw Hap. - T. 5. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 2003, s. 11 - 12, 26.*
4. *Felicja Ja³osiñska, Kalendarium dziejów Jas³a od 1701 do 1900 roku / wybra³a i opracowa³a Felicja Ja³osiñska. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego: Jasielski Dom Kultury, 2005, s. 29.*
5. *Felicja Ja³osiñska, Kalendarium dziejów Jas³a od 1901 - 1938 roku / wybra³a i opracowa³a Felicja Ja³osiñska. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego: Jasielski Dom Kultury, 2006, s. 81.*
6. *Jas³o na przeł³omie II i III tysi¹clecia pod redakcj¹ Wies³awa Hapa i Zdzis³awa Œwistaka.- Jas³o: Zdzis³aw Œwistak, 2006, s. 113 - 114.*

• ród³a:

1. *Region Jasielski nr 6 (66) 2007 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 8.*
2. *Archiwum autorów.*

POMNIK W HO£DZIE ¯O£NIERZOM AK

Noc¹ z 5/6 sierpnia 1943 roku ¿o³nierze oddzia³u Kedywu Podokrêgu AK Rzeszów pod dowództwem ppor. Zenona Soboty ps. “Korczak” uwolnili z jasielskiego wiêzienia 66 wiêŸniów politycznych i oko³o 120 wiêŸniów pospolitych. Temu wydarzeniu zosta³a poœwiêcona tablica ods³oniêta 5 paŸdziernika 1989 roku przy ulicy Staszica przed budynkiem s¹du.

(fot. z arch. SMJiRJ)

Wykonana z czarnego granitu tablica zosta³a umieszczona na konstrukcji ze stali nierdzewnej i wkomponowana w kratê symbolizuj¹c¹ wiêzienie. Na tablicy umieszczony zosta³ napis:

"W TYM MIEJSCU STA£ GMACH S¥DU OKRÊGOWEGO
I WIÊZIENIA WYBUDOWANY W 1889 R. ZBURZONY
WRAZ Z CA£YM MIASTEM PRZEZ HITLEROWCÓW
W ROKU 1944. ¯O£NIERZE ARMII KRAJOWEJ,
PPOR. ZENON SOBOTA "KORCZAK" D-CA AKCJI,
PPOR. ZBIGNIEW CERKOWNIAK "BORUTA",
PLUT. PCHOR. ZBIGNIEW ZAWI£A "¯BIK",
KPR. PCHOR. STANIS£AW KOSTKA "D¥BROWA",
PLUT. JÓZEF OKWIEKA "TRÓJKA",
HARCERZ STANIS£AW MAGURA "PAW"
NOC¥ 5 SIERPNIA 1943 R. OPANOWALI WIÊZIENIE
I UWOLNILI 66 WIÊ•NIÓW POLITYCZNYCH.
W HO£DZIE BOHATEROM 1989 JAŒLANIE."

Fundatorami tej tablicy by³o Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, Jasielskie Ko³o Œwiatowego Zwi¹zku ¯o³nierzy Armii Krajowej, Podkarpackie Zak³ady Rafineryjne im. Ignacego £ukasiewicza w Jaœle i Stanis³aw Dacyl, kamieniarz.

W 2001 roku z inicjatywy ¿o³nierzy AK w Jaœle, w miejscu tej tablicy zosta³ wzniesiony okaza³y pomnik - "W HO£DZIE ¯O£NIERZOM ARMII KRAJOWEJ".

Koszty budowy pomnika zosta³y pokryte przez Spo³eczny Komitet Budowy Pomnika kwot¹ uzyskan¹ ze sk³adek od organizacji spo³ecznych, instytucji i przedsiêbiorstw.

Pomnik wybudowano w kszta³cie symbolizuj¹cym bramê do gestapowskiego wiêzienia. W obrêbie tej bramy wkomponowano wiêzienn¹ kratê, wy³aman¹ w górnej czêœci przez or³a w koronie wykonanego z br¹zu. W dolnej czêœci kraty umieszczono symbol Polski Walcz¹cej. Z lewej strony pomnika, na bramie, umieszczono napis: AK Obwód Jas³o. Placówki Brzostek, Dêbowiec, Jas³o, Jod³owa, Ko³aczyce, Osiek, Sko³yszyn, Tarnowiec, ¯migród. Na prawej zaœ stronie znajduje siê tablica wykonana w 1989 roku, zdjêta z metalowego stela¿u, z nazwiskami ¿o³nierzy

bior¹cych udzia³ w akcji. Poni¿ej tej tablicy znajduje siê napis:
SPO£ECZEÑSTWO ZIEMI JASIELSKIEJ. GRUDZIEÑ 2001.
Na ³uku zwieñczaj¹cym pomnik umieszczono napis:
"BÓG, HONOR, OJCZYZNA
W HO£DZIE ¯O£NIERZOM ARMII KRAJOWEJ".

Uroczystoœæ poœwiêcenia pomnika w ho³dzie ¿o³nierzom AK
(fot. F. Ja³osiñska)

Projektantem pomnika by³ Andrzej Gawlewicz, architekt, or³a wykona³ Bogdan Samborski, artysta - rzeŸbiarz, natomiast kratê Maciej Dubiel, artysta - kowal.

9 grudnia 2001 roku, w 6 rocznicê pogrzebu pp³k. Józefa Modrzejewskiego ps. "Lis", komendanta Obwodu AK, odby³o siê uroczyste ods³oniêcie i poœwiêcenie pomnika przez ks. bpa Edwarda Bia³og³owskiego. W boczn¹ œcianê pomnika wmurowano akt erekcyjny, urnê z ziemi¹ z miejsc walk i miejsc straceñ ¿o³nierzy AK Obwodu Jas³o oraz ksi¹¿kê Stanis³awa D¹browy-Kostki - pt. "Rozkaz zdobyæ wiêzienie". Honorowymi goœæmi uroczystoœci by³y: Maria Sobota-Wiœniewicz - córka Zenona Soboty "Korczaka" oraz Anna Cerkowniak-Wojciechowska - córka Zbigniewa Cerkowniaka "Boruty".

(fot. F. Ja³osiñska - 2008 r.)

Literatura:

1. *Jas³o oskar¿a - Zbrodnie hitlerowskie w regionie jasielskim 1939 - 1945 / pod red. naukow¹ Stanis³awa Cynarskiego i Józefa Garbacika. - Warszawa: "Ksi¹¿ka i Wiedza", 1973, s. 279 - 284.*
2. *Wies³aw Hap, Kedyw Podokrêgu Armii Krajowej Rzeszów - Jas³o: Jasielski Dom Kultury, 1996, s. 47 - 48.*
3. *Rocznik Jasielski - T. 4.- przew. red. Wies³aw Hap - Jas³o; Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 197.*
4. *Jasielskie tablice, pomniki, obeliski / przew. Wies³aw Hap; tekst Wies³aw Hap; fot. Aleksandra Wojdy³a i in. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 1999, s. 9.*
5. *Rocznik Jasielski / przew. red. Wies³awy Hap. - T. 5. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 2003, s. 79 - 91, 201.*
6. *Jas³o na przeł³omie II i III tysi¹clecia, pod redakcj¹ Wies³awa Hapa i Zdzis³awa Œwistaka. - Jas³o: Zdzis³aw Œwistak, 2006, s. 112.*
7. *Felicja Ja³osiñska, Jas³o Kalendarium od 2001 - 2005 roku / oprac. Felicja Ja³osiñska. - Jas³o: Stowarzyszenie Mi³oœników Jas³a i Regionu Jasielskiego, 2008, s. 24.*

• ród³a:

1. *Karta ewidencyjna - UM Jas³o.*
2. *Obiektyw Jasielski nr 21/214/2001 r. z 20.12. 2001 r.*
3. *Podkarpacie nr 50 z 16.12. 2001 r. oprac. Piotr Hudyma.*
4. *Region Jasielski nr 5 (53) 2005 r., oprac. Jacek Nawrocki, s. 8.*
5. *Archiwum autorów.*

Indeks nazwisk:

A

Adamski Roman 5

B

Bernadzikiewicz Teodor 35
ks. Bia³og³owski Edward 61
B³otnicki Tadeusz 5
Brandhubner Adam 10

C

Cerkowniak-Wojciechowska Anna 61
Cerkowniak Zbigniew 60, 61

D

Dacyl Ludwik 31
Dacyl Stanis³aw 60
Dawidziak Roman 7
Dietzius Irena 42
Dietzius Sykstus 42
Drzymalski Witold 31, 55
Dubiel Maciej 61
Dutkowski Kazimierz 42, 43

G

Galewicz Andrzej 52, 61
Gil Zdzis³aw 56

H

Holik Antoni 52

J

Jagie³³o W³adys³aw 9
Jaroszewicz Piotr 31
Jäger Johann 14
Juszczyk-Blut Tedy 28

K

Konopacki Marian 36, 52, 56
Kostka Stanis³aw 60, 61
Koœciuszko Tadeusz 5, 6, 17

L

Lejek Stanis³aw 42, 43
Leszczyñski Stanis³aw 10
Lis-Kula Leopold 19

£

£ukasiewicz Ignacy 56

M

Macudziñski Stanis³aw 21
Magura Stanis³aw 60
Michalski Przemys³aw 7
Mioduszewski Mieczys³aw 42, 43
Modrzejewski Józef 52, 61

O

Okwieka Józef 60

P

Palch Romuald 5
Pancerowicz Andrzej 45
Pêcak Maciej 18
P³onka Franciszek 45

S

Samborski Bogdan 61
Schoenberg Artur 28
Siewierski Józef 45
Sobota-Wi¢niewicz Maria 61
Sobota Zenon 59, 60, 61
Sroczyñski Józef 5
Such Stanis³aw 7

T

Trze¢niak Mieczys³aw 42

W

Wildstein Pawe³ 28
Wlezieñ Kazimierz 45
Wojnar Roman 49

Z

Zagacki Edmund 42, 43
Zawi³a Zbigniew 60